

ПЕРЕКЛАД ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ ЯК ОПЕРАЦІЯ НАД МОВОЮ, СМИСЛОМ ТА ЗМІСТОМ ОДИНИЦЬ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

О.О. Несветов; М.О. Несветова

У зв'язку із становленням та розвитком економічних відносин в нашій державі, створенням передумов для використання ринкових методів регулювання суспільно-економічних взаємин, і входженням України у світове співтовариство, актуальним є на часі питання осмислення термінів, їх висхідних та низхідних асоціацій, концептуативних репрезентацій. В науковій літературі значна увага фокусується на перекладацьких аспектах спортивних термінів [1], термінології в галузі Internet комунікацій [2], екології [3], в юридичному дискурсі [4] тощо. Динаміка соціально-економічних процесів в суспільстві вимагає адекватного осмислення економічних концепцій, перекладу і розуміння економічних термінів.

Об'єктом нашого дослідження є економічні терміни, їх становлення та функціонування у вітчизняній науці і практиці. Піднесення соціально-економічного розвитку провідних країн світу викликало виникнення економічних шкіл, а згодом – публікацію праць, підручників. Базові праці Дж. М. Кейнса, Пола А. Самуельсона (його підручник на сьогодні витримав вже 16 видань), Рональда Г. Коуза, Альфреда Маршалла і багатьох інших, лягли в основу виникнення нових напрямків економічних досліджень. Тепер ми маємо можливість вивчати їх, в тому числі і мовою оригіналу. Особливого розвитку набувають англомовні запозичення із розвитком сучасних комунікативних технологій.

Актуальність дослідження об'єктивується недостатнім вивченням економічних термінів у зазначеному руслі та необхідністю експлікації відповідних термінів у навчальному процесі (при спілкуванні на міжнародних зустрічах, тренінгах, форумах тощо). Так, можна порівняти тему, запропоновану для обговорення: „Facing the biodiversity - economics conflict” [5], що сприймається широким загалом, як занепокоєння з приводу впливу господарської діяльності на стан біологічного різноманіття (буквально – повернутись обличчям до цієї проблеми), проте акценти доповіді було зроблено саме на конфліктності даної ситуації (зіткнення інтересів), і саме у такому контексті ця проблема сприймається фахівцями в галузі економіки природокористування.

Термін *економіка*, залежно від контексту, має декілька значень:

- 1) сфера діяльності людини (*economy of environmental regulation*);
- 2) народногосподарський комплекс (*national economy*);
- 3) наука, сфера дослідження (*economics*).

Аналогічно і термін *політика* також має декілька значень: *polity* – державні установи і органи управління, адміністративні заклади; *politics* – взаємозв'язки органів влади і громадськості, інтереси, суспільні процеси; *policy* – плани, програми, політичний зміст. Приклади, що наводяться ілюструють не стільки обмеженість деяких можливих змістовних одиниць інтерпретації економічних термінів, скільки їх багатоманітність.

Значно збільшується варіативність термінологічних одиниць при їхньому використанні на стику економіки із іншими дисциплінами. Деякі перекладацькі аспекти, наприклад, розглядалися Зацним Ю.А., Балютою Е.Г. [3]. У багатьох випадках переклад специфічних термінів здійснюється з використанням „кальки”, скажімо з російської.

В останні роки в курсах дисциплін еколого-економічного спрямування запроваджуються такі предмети, як Економіка навколишнього середовища, Економіка довкілля, Економіка природних ресурсів, Екологічна політика (для порівняння, у західних магістерських програмах існує аналогічний предмет – *Environmental and Natural Resource Economics*). Наведений приклад порівняння підкреслює відсутність однозначного розуміння такого терміну, як *environment*. Його найуживанішим перекладом є *навколишнє природне середовище*. Проте, з метою однозначного розуміння, у відповідності із контекстним змістом, можна перекласти кількома способами: *оточення* (коли мова йдеться про зовнішнє оточення по відношенню до суб'єкта економіки), *довкілля* (коли йдеться про живу природу і природні об'єкти), *навколишнє середовище* (у широкому розумінні, як усе, що знаходиться поза межами економічної системи, об'єкта економічного дослідження). Терміни *довкілля* і *навколишнє природне середовище* використовуються як синоніми, але найбільш адекватним по відношенню до англійського *environment* буде перший з названих. Хоча у практиці частіше використовується інший. Пор.:

Англ. -	<i>Environment</i>
Укр. -	<i>довкілля, навколишнє (природне) середовище</i>
Рос. -	<i>окружающая (природная) среда</i>

Активно у лексичний вжиток останнім часом входить термін *sustainability*, після того, як ідея сталого розвитку була проголошена відомою конференцією ООН в Ріо-де-Жанейро (липень, 1992 р). Наприклад, фраза: „We might create a sustainable culture” є зрозумілою для адресата. Однак термін поки ще неоднозначний для розуміння, навіть серед спеціалістів. Це пояснюється тим, що проблема сталого розвитку поєднує у собі три важливих взаємообумовлених аспекти – соціально-економічний, природничий, технологічно-технічний. Для умов України *сталий розвиток* може бути визначений, як процес гармонізації продуктивних сил, забезпечення гарантованого задоволення принаймні мінімально необхідних потреб всіх членів суспільства за умови збереження й поетапного відтворення цілісності навколишнього середовища, забезпечення рівноваги між потенціалом природи і вимогами людей усіх поколінь [6].

Пор.: *Sustainable agriculture: Agricultural production that is economically viable and does not degrade the environment over the long run. Definitions differ as to the period over which sustainability is intended to be achieved; whether sustainability should relate only to localized effects on the environment or also to effects on the environment caused by the production of farm inputs; and whether the environment in this context should be defined only to include*

the physical environment (soil, water, plants and animals) or also the environment created by agriculture, such as landscape amenities [7].

Термін *sustainable* перекладається декількома варіантами: *життєздатний, усталений, стабільний, стійкий* [3], *сталий* [6]. З огляду на визначення, яке було наведене нами вище у тому розумінні, як визначено порядком денним конференції у Ріо-де-Жанейро (*Agenda 21*), дана термінологічна одиниця відповідає будь-якому із наведених варіантів перекладу і усім одразу, тому що під *sustainable development* мається на увазі і *стабільність* і *життєздатність* і *сталість* процесу розвитку соціально-економічної системи, а також можливість задоволення необхідних потреб теперішніх і майбутніх поколінь.

Серед інших економічних термінів зустрічаються дуже близькі за змістом, але різні за значенням одиниці. Так, в англійських текстах зустрічається щонайменше шість варіантів на позначення поняття „оцінка”. Пор.:

<i>accounting</i>	– оцінка у бухгалтерському обліку, бухгалтерські рахунки, рахівництво;
<i>Assessment-</i>	– оцінка, оцінювання, результат якого може бути у грошовому або кількісному вимірі;
<i>appraise</i>	– термін використовується, як правило, стосовно оцінювання майна і нерухомості;
<i>estimate (estimation)</i>	– найчастіше якісна оцінка, результат порівнювання;
<i>evaluation</i>	– оцінка – як вид діяльності;
<i>valuation</i>	– найчастіше – грошова, вартісна оцінка, що здійснюється за певною методикою;
<i>Rating</i>	– рейтингова оцінка.

Значна кількість термінів, що зустрічаються в сучасній економічній літературі, як правило мають однозначний, але специфічний смисл і мають відношення до ринкових перетворень, а тому потребують свого тлумачення при їх використанні, особливо щодо викладання економічних дисциплін. У більшості випадків вони мають спільне походження з латинської або грецької мов, але так само, як і у випадку з юридичною термінологією [4], при перекладі необхідно враховувати як зміст, так і етимологічні витоки, розуміти їхнє значення.

Підмогою при роз'ясненні економічних термінів слугують спеціальні тлумачні словники [8]. Так, термін *маржа* – латинського походження (*marge* – край), вживається для позначення різниці між відсотковими ставками, валютними обмінними курсами. Похідний від нього прикметник *маргінальний*, як правило, у вітчизняній економічній літературі не використовують. Натомість вживається термін *граничний* (*marginal*). Його смисл полягає у визначенні додаткової, крайньої, останньої одиниці стосовно того показника, що аналізується (напр: *marginal cost* – *гранична вартість*, *marginal utility* – *гранична корисність*). Пор.: рос. відповідник – *предельный*, що семантизує граничність, а не обмеженість.

Використання та переклад економічних референтів має відношення до конкретних показників, об'єктів аналізу. На позначення процесів, методів, дії економічних законів, поряд з ними, використовуються і транслітеровані одиниці перекладу. Пор.:

<i>маржинальний аналіз</i>	– економічний аналіз, що базується на використанні
<i>граничний аналіз</i>	<i>граничних</i> показників
<i>маржинальна виручка</i>	– результат діяльності, отримання доходу від
<i>гранична виручка</i>	продажу додаткової, останньої одиниці товару
<i>маржиналізм</i>	– напрямок економічної думки останньої третини XIX – початку XX ст.
<i>Маргінальна „революція”</i>	– явище у розвитку економічної науки останньої третини XIX ст. [9]

Велика кількість термінологічних одиниць позначає відносини між суб'єктами економіки, методи аналізу економічних процесів, або перебіг цих процесів. Використання в англійських текстах цих термінів пояснюється в руслі економічних явищ, яких вони торкаються. Пор.:

<i>appreciation, depreciation (domestic currency)</i>	– зміна (відповідно збільшення або зменшення) відносної вартості власної грошової одиниці країни під впливом гнучких валютних курсів;
<i>arbitrage opportunity</i>	– шанс придбати товар за дешевими цінами і продати дорожче;
<i>balance of trade</i>	– <i>чистий експорт</i> , результат від порівняння експорту (додатний) і імпорту (від'ємний)
<i>bank run</i>	– рішення вкладників щодо закриття своїх депозитних рахунків
<i>bequest motive</i>	– мотивація (спонука) до передачі у спадок активів
<i>deadweight loss</i>	– економічні втрати, що не будуть компенсованими внаслідок отриманої вигоди
<i>face value</i>	<i>номінальна вартість</i> , та сума, яка зазначена і буде сплаченою власникові активу [10]

Проблемними є випадки трансляції та тлумачення спеціальних економічних термінів метонімічного походження, коли вони називаються на честь дослідника, автора, що вперше застосував той чи інший термін, пояснив дію відповідних економічних механізмів. Декілька прикладів такої термінології:

Пор.: *Hotelling rent*
Pareto optimum
Leontief paradox
Lorenz curve
Wicksell effects

Релевантним тут є використання семасіологічних термінів різних за назвою та близьких за змістом. Наступний приклад ілюструє можливість використання терміну *альтернативна вартість* (*стійка альтернатива*) щодо економічної оцінки природних (біологічних) ресурсів у разі їхнього не використання.

У наукових дослідженнях [11] за відсутністю терміна *Hotelling rent*, було зазначено: „...оценки стоимости устойчивой альтернативы, которая вычисляется следующим образом: все запасы имеющихся ресурсов продаются по рыночным ценам вместе с землями природного комплекса, ...после чего вырученные от продажи средства кладутся в банк и приносят ежегодный доход... Величина данного дохода и дает оценку годовой стоимости устойчивой альтернативы”. Отже даний метод названо методом стійкої альтернативи. Семантично дана термінологічна одиниця відповідає поняттю *альтернативна вартість* (*opportunity cost*), або *альтернативні витрати*, що визначається як „...цінність, яку можна було б отримати в результаті альтернативної дії, від якої довелося відмовитися.” [8]

У англійському дискурсі ця ситуація позначається плеонастично – терміном (*Hotelling rent*) та описово.

Пор.: „*Hotelling rent reflect the excess of (price – marginal cost) from resource extraction and reflects the opportunity cost of current resource consumption. Scarce resources consumed today are not available in the future, and so Hotelling rent reflects forgone future consumption value. Hartwick and other growth theorists have shown that steady-state consumption can be maintained if Hotelling rent from consumption of nonrenewable resources is reinvested in some form of capital stock (natural, social, human, or constructed) to provide for future consumption. Thus as nonrenewable resources are exhausted, the Hotelling rents generated by dynamically efficient consumption of these resources create a revenue source that can be invested to develop substitutes for the time when the resource is exhausted.*”

Або: „*Hotelling rent is economic profit that can be earned and can persist in certain natural resource cases due to the fixed supply of the resource. Due to fixed supply, consumption of a resource unit today has an opportunity cost equal to the present value of the marginal profit from selling the resource in the future*”. [12]

Як можна помітити, у обох випадках мова йдеться про визначення *альтернативної вартості* (*opportunity cost*) природних ресурсів методом порівняння вигоди, що може бути отриманою від їхнього майбутнього використання. Пояснення цього феномену знаходимо у словнику сучасної економіки [8], де зазначається, що *правило Готеллінга* відображає майбутню вартість вичерпних природних ресурсів, які за тих чи інших причин не будуть використаними. Цей метод оцінювання вартості не використання природних ресурсів має метонімічний характер, бо він був запропонований Х. Готеллінгом ще 1931 році.

Таким чином, переклад англійських текстів і використання економічних термінів здійснюється з урахуванням щонайменше чотирьох аспектів:

- 1) контексту із яким пов'язано той чи інший термін;
- 2) міждисциплінарних зв'язків, особливо стосовно виникнення і поширення мовних новоутворень на межі різних дисциплін (економіки і екології, права і лінгвістики тощо);
- 3) етимології термінологічної одиниці, особливо термінів на позначення процесів, відносин між суб'єктами та методів дослідження;
- 4) розуміння транслятором унікальних або специфічних особливостей термінологічних понять.

Розумінню значення і релевантності економічних термінів значною мірою сприяють фонові знання з фахових дисциплін. Виконаний у даній роботі аналіз засвідчує необхідність змістовного аналізу та інтерпретації співвідносних економічних показників, що дозволить усунути неоднозначність їхнього перекладу і тлумачення.

SUMMARY

The intensive social and economic development of humanity requires appropriate modifying of economic philosophy, translating and interpretation of economic literature. Most economic terms are of English origin. They are translated according to economic phenomena defined by term. Translation from English as well as using economic terms should co-order at least four aspects: context; intersubject correlation of a term unit; accurate conception accurate concept on the part of a translator.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Боровська О.В. Співвідношення інтернаціонального та національного у перекладі спортивних термінів // Вісн. СумДУ. Серія: Філологічні науки, № 4 (50), 2003. – С. 24 – 26.
2. Зацний Ю.А. Інтернет і збагачення словникового складу англійської мови у новому столітті // там же. – С. 75 – 79.
3. Зацний Ю.А., Балота Е.Г. Екологічні проблеми сьогодення й інноваційні процеси // там же. – С. 79 – 82.
4. Мизецкая В.Я. «Ложные друзья переводчика» в юридических англоязычных текстах и проблемы их перевода // там же. С. 154 – 158.
5. Nesvetova M., Bashtovy M. G. Facing the biodiversity - economics conflict // International Students' Conf. "Peculiarities and Prospects of Economic Development in the Countries of Eastern Europe". – Sumy: SNAU, 2003. – P. 24 – 25.
6. Проблеми сталого розвитку України. – К.: „БМТ”, 1998. – 402 с.
7. Agricultural Policies in OECD Countries: Monitoring and Evaluation. – OECD, 2003. – 295 p.
8. Словник сучасної економіки МАКМІЛЛАНА / Пер. з англ. – К.: АртЕк, 2000. – 640 с.
9. Економічна енциклопедія: У трьох томах, т. 2 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2001. – 848 с.
10. Landsburg S. E., Feinstone L. J. Macroeconomics. – McGraw-Hill, 1997. – 552 p.
11. Бобылев С.Н., Медведева О.Е., Сидоренко В.Н. и др. Экономическая оценка биоразнообразия / Под.ред. С.Н. Бобылева, А.А.Тишкова – М.: 1999. - 110 с.
12. <http://www.humboldt.edu/envecon/outlines.html> // Environmental and Natural Resources Economics: Theory, Policy, and the Sustainable Society By Steve Hackett 1998.